

УДК 248.154:141.7(045)

«СУБСТАНЦІЯ-У-ВІДНОШЕННЯХ» ЯК ПОЯСНЮВАЛЬНИЙ ПРИНЦИП БОГОСЛОВ'Я СПІЛКУВАННЯ

Іщук Н.В.

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

Досліджено принцип «субстанція-у-відношеннях» як один із найбільш методологічно вагомих принципів богослов'я спілкування. Уточнено теологічний контекст, в якому ми використовуємо терміни «субстанція» та «відношення». Обґрунтовано, що в результаті відношень субстанція нічого не втрачає, а тільки збагачує власне буття, змінюючись не есенційно, а акцидентно, кристалізуючись як «динамічна самоідентичність». Відношення не пошкоджують субстанцію, навпаки, прояснюють її ідентичність, породжуючи наступні відношення. Значимість цього принципу для богослов'я спілкування показана на прикладі ідей Й. Зізіуласа, Вселенського Патріарха Варфоломія та Г. Завершинського тощо. Обґрунтовано, що представники цього напрямку виходять з позиції, що спілкуватися означає відноситися один до одного та через це кристалізувати телос спілкування.

Ключові слова: субстанція (іпостась), відношення (реляції), богослов'я спілкування, стосунки, зустріч, діалог.

Постановка проблеми. Богослов'я спілкування – лінія розвитку сучасної християнської теології в православному варіанті найбільш повно представлена поглядами видатного богослова сучасності митрополита Пергамського Й. Зізіуласа. Теоретична система богослов'я спілкування є інваріантом трієчно акцентованої теології. Вона систематизується навколо ідеї реляційності іпостасного спів-буття, що конститується спілкуванням з подальшою екстраполяцією цієї парадигми на особистісне та еклезіальне буття. Категорія відношення (стосунки) є провідною категорією богослов'я спілкування поруч із категорією спілкування. Саме через категорії образу *буття та відношення* виражалися відмінності іпостасних якостей Трійці Отцями-каппадокійцями. Методологічну тенденцію підсилення принципу реляції (відношення), порівняно з принципом субстанції та обґрунтування так званих «онтологічних відношень» або «реляційної онтології», через яку прояснюється божественна особистісність, найбільш системно подано у Й. Зізіуласа [8, с. 227]. Її ми також спостерігаємо у представників богослов'я спілкування: Калліста Уера, Патріарха Варфоломія. Вчення останнього, загалом, центроване навколо відношень, витлумачених більш особистісно – у вимірі стосунків. Отже, представники цього напрямку виходять з позиції, що спілкуватися означає відноситися один до одного та через це кристалізувати телос спілкування. Проте, принципи та механізми цієї екстраполяції потребують подальшої рецепції, що й обумовлює актуальність нашої статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Означена нами проблема є малодослідженою. Серед вітчизняних та зарубіжних науковців, що зверталися до розгляду методологічних засад богослов'я спілкування відмітимо праці К. Х. Фельмі, Ю. Чорноморця, О. Філоненка, С. Бортника, Кирилла (Говоруна).

Метою статті є прояснення методологічного потенціалу принципу «субстанція-у-відношеннях» щодо богослов'я спілкування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Християнський Бог є, якщо можна так висловитися, «відкритим» буттям, тобто, «субстанцією-у-відношеннях». Тож, уточнимо теологічний статус терміну субстанція, як ми його застосовуємо

у даному випадку. Субстанція (substantia) – це еквівалент грецького слова «іпостатик», тобто «іпостась» – «підмет» – граматичне поняття. Семантично – це є ніщо інше, як підмет, по відношенню до якого природа у всіх її проявах складає множину присудків [5]. Тобто, субстанція (іпостась) виступає завжди у відношенні до чогось, з кимось або до когось. Наше уточнення полягає в тому, що субстанція є дієвим центром, що створює і входить у відношення, тобто вона – це не тільки акт присутності, а й активна присутність щодо себе іншого буття.

Звернімося до неklasичного розуміння субстанції, що акцентує увагу на бінарності у царині реального буття, поєднання його самоіманентності та само-трансцендентності, коли реляції субстанції та відношень тлумачаться з неklasичних, докартезіанських позицій. Буття з цих позицій синергійне, а не структуроване герметично, можливе лише у єдності двох модусів – «буття у собі і до інших», за умов невимушеної взаємодії зі світом у власній потребі та довільній спонуці (спілкуванні). За таких умов субстанція, не позбавляючись засадничості, додає іншу характеристику: мати динамічну й активну природу та бути безпосереднім центром виконання та зазнавання дії. Кожна субстанція, будучи активною, стає центром мережі відношень до інших активних буттів, що оточують її. Діюче буття породжує, згідно зі своєю природою, відношення із тими буттями, на які воно діє та від яких, у свою чергу, отримує дію у відповідь.

Принцип «субстанція-у-відношеннях» не спростовує есенціальну основу особистості, так би мовити унікальну Інакшість. Як і не спростовує її право як одночасно «бути «у собі» та «перебувати у відношенні до інших» – таких самих унікальних субстанцій. Зауважимо, що цей принцип не тотожний принципу «чисті відношення», так як не «розчиняє» іпостась у відношеннях, пов'язує її суб'єктність не тільки з реляціями, а з «незмінним у змінному», тим що не піддається трансформації навіть у реляціях буття. Говорячи словами Кларка Норріса: «Відношення в царині дійсного буття повинно відносити щось до чогось, ставлячи його у відношення, роблячи це «щось» «віднесеним», інакше саме відношення зазнало б руйнації» [10, с. 330].

Тобто, простіше кажучи, не може бути у відношенні те, що не має власного буття.

В результаті відношень субстанція нічого не втрачає, тільки збагачує власне буття, змінюючись не субстанційно, а акцидентно, кристалізуючись як «динамічна самоідентичність» [10, с. 314]. Відношення не пошкоджують субстанцію, навпаки, вони прояснюють її ідентичність, породжуючи наступні відношення. Цей процес триває перманентно. Сама ж субстанція стає комунікативним буттям, життєдайним та життєстверджуючим у своїй динамічності.

Продовжуючи аналіз, для розуміння сутності цього принципу важливий не лише його зміст, але й «пунктуація»: написання/прочитання/динаміка. В цьому контексті принцип «субстанція-у-відношеннях» зовсім не те, що «субстанція у відношеннях». «Бути субстанцією» та поруч «бути у відношеннях» – не одне й теж, що «бути-субстанцією-у-відношеннях», тобто, не відділеним «комірками», а таким, що сполучаються довільно спільним буттям. Активна самокомунікативна присутність не може бути собою, не перебуваючи у відношенні. Тому буття субстанції та її буття у відношенні хоч і відмінні, але комплементарні і невіддільні одне від одного. Структуру кожного буття незмінного діалогічна: воно існує як *у собі*, так і *для інших*.

Важливим для нас є й те, що цей принцип фіксує не суб'єктний, а процесуальний бік взаємодії з подальшою проекцією на онтологію. Мається на увазі те, що субстанції перебувають у цій взаємодії, проте вільна взаємодія не рівнозначна гомогенності та рівності. Ці відношення, що чітко не визначені кількісно, виражаються водночас абстрактно й конкретно як реляція «один-множина»; з позицій асиметрії та ієрархії; й водночас – невимушеності. Якщо говорити більш детально, йдеться про теологічне трактування взаємодії між двома узагальненими субстанціями, що виражається подвійно: як *одне, що складає множину та як множина, що визначає одне (виділено нами. – Н.І.)*. Та подальше пом'якшення цієї суперечності, коли незважаючи на асиметрію стосунків, жодний із учасників не може існувати поза межами діалогу, утворюючи єдність у спілкуванні.

Уточними й наше розуміння відношень, які ми будемо мислити дещо відмінно, аніж його подає богослов'я відношення, не тільки як «онтологічне похідне від особистості» [11, с. 204], але, власне, онтологічний феномен. На нашу думку, в богослов'ї спілкування відбувається онтологізація відношень у модусі «спілкування», тобто спілкування стає апріорі, не причиною, але конституючим чинником божественного буття, способом утвердження іпостасями своєї унікальної ідентичності. Отже, відношення стають «онтологічним поруч» із «субстанцією», що не нівелиює первинності першої, але й не дозволяє відділити іпостась від відношень, що було б спотвореним розумінням божественного спів-буття.

Найбільш послідовно серед представників богослов'я спілкування принцип «субстанція-у-відношеннях» застосовується Й. Зізуласом у його двох найбільш фундаментальних працях «Буття як спілкування» та «Буття та Інакшість». Як зазначає митрополит, «Отець, Син і Дух – це імена,

які позначають відношення» [8, с. 6]. Звертаючись до його ідей, Буття Боже, якщо воно мислиться як тотожне собі, з позицій Бог є Бог (Бог = Бог) – не автентичне духу християнства та заперечує буття як життя. Воно є реляційним буттям, адже «неможливо говорити про «єдиного Бога», не ведучи водночас мову про Бога, який є спілкуванням, тобто про Святу Трійцю» [7, с. 17]. Бог – не монада, а тріада в єдності. Свята Трійця – це вихідна онтологічна концепція, а не поняття, що додається до уявлення про Божественну сутність або ж виводиться з неї». Буття Бога є буттям у відношеннях спілкування. Разом з цим, «сутність спілкування не існує само по собі: його природною причиною є *Отець*» [7, с. 17].

Принцип «субстанції у відношеннях» подається Й. Зізуласом через систему понять: *спілкування* як модус відношення; *причина* (причинність) як джерело відношення, *конституювання* як процес взаємодії іпостасей, що породжує нову якість, форму їхнього буття; *екстатик*, як інтенція субстанції до відношення (спілкування); *інакшість*, як необхідна передумова та водночас породження відношень (спілкування); *діафора та діастасіс*, як дві сторони відношень, що виражають міру інакшості (від відмінності до поділу, розпаду). Насамкінець, окремо слід згадати *особистісність*, як бажаний антропологічний результат відношення (спілкування).

В цьому ж контексті розвиває своє бачення місії християнства в сучасному світі Вселенський Патріарх Варфоломій у своїй досить наративно насиченій, хоча не зовсім послідовній праці «Віч-на-віч з таїною. Православне християнство у сучасному світі», а також в інших працях. Семантично насиченою є сама назва праці, яка виводиться із значення грецького слова «prosopon» – буквально «обличчя» або «вигляд». Патріарх пише, що «prosopon» має відношення як до особистості Бога, так і до людини, яка є відбитком цієї Особистості. Як Бог є Особистістю у взаємодії, так і Ми стаємо у повному сенсі людьми, особистостями, коли повертаємося обличчям до іншої людини. Усвідомлення самості приходить через усвідомлення інакшості з іншими людьми та навпаки – наша інакшість є покликом для Іншого пізнати власну самість. Цитуючи Патріарха, наголосимо, що «людина як екзистенційна реальність, може бути особистістю лише коли живе у свободі... свою людяність ми усвідомлюємо через вільну взаємодію з іншими. Особисте буття – це вільний акт сопричастя, що робить різноманітність і унікальність наріжними каменями нашої людяності» [12, р. 209]. Патріарх послідовно відтворює сутність самого принципу «субстанція-у-відношеннях», розкриваючи його за посередництвом дещо іншої терміногрупи, аніж Й. Зізулас. Це, до речі, підмічає в своїй Передмові до згаданої книги Патріарха Калліст Вейр, закликаючи читачів звернути увагу, наскільки часто вживаються в ній слова: «стосунок», «зустріч», «сопричастя», «спільність» та «діалог» та називаючи концепцію Варфоломія семантично наближеним до «богослов'я спілкування» словосполученням «богослов'я стосунку та зустрічі» [9, с. 29-30].

Варфоломій, як і Й. Зізулас, розвиває реляційну лінію буття особистості у світі. Характери-

зуючи християнську особистість, яка за аналогією з Особистістю Трійці є таїною, він водночас характеризує її як «вільну взаємодію з іншими» та розмірковує про особисте буття як «вільний акт сопричастя» [9, с. 27], передумову особистісної свободи, «коли ми звернені до інших, дивимося їм у вічі й дозволяємо їм дивитися у вічі нам» [4, с. 225]. Стосунки розглядаються ним в контексті свободи. Свобода є соціальною категорією, атрибутом не тільки персонального, але й соціального буття. Тому свобода передбачає й «практичну солідарність» [12, р. 61]. «Іс-нує, зрештою, солідарність людського роду, адже люди, створені за образом триєдиного Бога, залежать один від одного і потребують один одного. Людина – не острів. Ми *один одному члени* (Еф. 4:25) [12, р. 45], поєднані взаємною участю та взаємними обов'язками.

Стосунки – один із способів виявлення таїни людської особистості в свободі. Стосунки людини зі світом патріарх тлумачить досить широко та глобально. Зазначаючи, що вони не обмежуються лише людьми, а поширюються на всю світобудову, Їхній масштаб – космічний. Людство разом із матеріальним світом утворює те, що патріарх називає «незшитим хітоном». Продовжуючи цю думку, передану та прокоментовану митрополитом Каллістом (Вейром), спостерігаємо сентенцію щодо необхідності сприйняття світу природи з гуманістичних позицій витлумачений цілком в буберівському «ключі»: будувати свої стосунки зі світом «не як «Воно», а як «Ти», що стає можливим лише через «єдиний контекст» «зустрічі» й «таїни сопричастя» [9, с. 32]. Насамкінець, Патріарх Варфоломій звертається до літургійного дискурсу реляційного буття особистості, згадуючи космічний вимір взаємин, виражений у Божественній Літургії, на якій священник безпосередньо перед епиклезією (закликанням Святого Духу) промовляє: «Твоє від Твоїх Тобі приносимо, за всіх і за все» [9, с. 32].

Утім, відмітимо деяку «інакшість» реляційного підходу Варфоломія, порівняно з відповідними ідеями Й. Зізіулеса. На нашу думку, він підійшов до принципу «субстанція-у-відношеннях» більш феноменологічно, апелюючи до здатності кожної людини не тільки чути Слово, але й відчувати, бачити, переживати. Приміром, говорячи про ікону з позицій стосунків і зустрічі, він порівнює її з вікном чи дверима, що дають тому, хто молиться, змогу зустрітися віч-на-віч із зображеною особою. Підтверджуючи тим самим висловлене Олів'є Клеманом переконання, що «Ікона нагадує нам про те, що християнство – «релігія облич» [9, с. 29-30]. Так само подається ним концепт «зустріч», що, апріорі, позначає більш феноменально насичений референт, аніж спілкування. Більш життєсвітньо подається ним концепт «стосунки», порівняно з відношеннями. Звісно, адже в стосунках розгортається більш особистий, інтимний вимір людського буття. Складається враження, що Патріарх Варфоломій намагається максимально просто донести читачам книги саме життєсвітний дискурс означеного нами принципу. Це він засвідчує формально, назвавши книгу «Віч-на-віч з таїною»; змістовно (про що ми сказали вище), функціонально, не «затискаючи» власні думки у прокрустове ложе теоретичного нарати-

ву чи повчання, а подаючи їх ніби записані роздуми; звернений до кожного монолог.

Подієвий дискурс принципу «субстанція-у-відношеннях» розвинув Антоній Сурозький, звертаючись до феномену зустрічі в його емпіричному та екзистенційному контекстах. Екзистенційний контекст зустрічі логічно впливає із емпіричного, адже, за словами Антонія, свідчить про пережитий Антонієм у юнацькому віці досвід зустрічі з Богом, який залишився з ним на все життя [1, с. 866-869]. Антоній переконаний, у моменті автентичної зустрічі особистість оголюється для іншої, ніби пропонуючи розділити всю свою душевну напругу, радість та захват, чи горе і біль. Через численні маски, які накидає соціальність та повсякденність, проступає справжній лик особистості, видимий тільки тому, хто погоджується почути його, прийняти таким, який той є, спочатку в мовчазному стоянні перед співрозмовником, а потім вже у відповіді.

Разом з цим, розгортаючи, так би мовити, феноменологію зустрічі; говорячи про очікування, поклик, дар, він не відсторонюється від дискурсу койнонії в її спільнотному контексті. Наполегливо тримаючись за істинність досвіду присутності Бога у власному житті, зміщуючи симетрію уваги з «Я» на «Іншого», реалізуючи імператив відкритості та вчування в його слово, людина отримує можливість стати суб'єктом автентичного спілкування. «Будь-яка зустріч може стати зустріччю під Божим покровом, може стати зустріччю, протягом якої я маю щось принести іншому чи маю щось від іншого отримати. І тому, якщо ми до кожної зустрічі, до кожної події нашого життя будемо ставитися так, що стане можливим – як би не складалося, що б не сталося – не втрачати зв'язку з Богом» [2, с. 54]. Так кожна людина була б образом Божим, а служіння їй – служінням Христу.

Діалогічний дискурс принципу «субстанція-у-відношеннях» розвинений у Георгія Завершинського, автора досить компетентних статей, присвячених реляційному виміру троїчного богослов'я. Він досить чітко декларує основні постулати богослов'я спілкування серед яких: «Слово «Бог» вказує не на об'єктивне поняття, а на особисті відношення; ми пізнаємо Бога не через вивчення Його як деякої концепції, а вступаючи у відношення з Ним; особистісні відношення, подібні до троїчних, не змінюються в процесі творіння та гріхопадіння. Наступне, Бог бажає, щоб людина долучилася до цих відносин, поділяючи їх між собою та тварним світом; входження у відносини оживотворює буття, роблячи його справжнім; розділення або об'єктивування заважає встановленню особистих відносин. Та, насамкінець, заслуговує на увагу підсилене ним діалогічне звучання богослов'я спілкування, коли «будь-яке буття визначається відношеннями, що передбачає згоду та діалог» [6, с. 93].

Як видно із статей самого Георгія Завершинського, щодо діалогічної позиції він опирається здебільшого на ідеї М. Бубера. Щоразу наполягаючи, що діалог – це насамперед *відношення* (виділено нами. – Н.І.), він характеризує їх суб'єктний бік, що складають принаймні дві сторони, дистанційно відділені одна від одної. Ймовірно, під впливом М. Бубера, але і в той самий час, і цілком у дусі Й. Зізіулеса дистанцію він

називає Інакшістю, зауваживши, що дистанція реалізується як Інакшість, нездолана відмінність Я та Іншого. Звідси, артикульована ним паралель: філософія діалогу передбачає дистанцію, що відразу прояснює домінанту його концепції: діалог – це відношення інакшостей у просторі взаємного спілкування.

Рецепція принципу «субстанції-у-відношеннях» буде не повною, якщо ми не згадаємо концепт «чисті відношення», що у поєднанні з концептом «чиста єдність» (термінологія католицького теолога, кардинала Йозефа Ратцингера) пояснює реляційне буття Трійці з позицій західного християнства. Констатуємо, в західній тринітарній думці існує інший, порівняно з православною, підхід до кореляції природи (сутності) Бога та іпостасей. Якщо православна думка схиляється до визнання примату реляційної єдності іпостасей, то західна – фокусом своєї уваги робить саму цю єдність, наполягаючи, що відношення окремих особистостей тріади представляють собою деяку форму рівності з єдиною сутністю..., що можливо лише за умови її домінування [3, с. 83]. Але пріоритет єдиної сутності має й інші наслідки – розчинення в цій сутності іпостасей, коли жодна з них немає нічого, щоб належало їй. Вони, розчиняючись одна в одній, та узагальнено – в сутності, говорячи термінологією Й. Зізіуласа, втрачають інакшість.

В богослов'ї спілкування ж, з одного боку, немає абсолютного ототожнення троїчного буття з відношеннями (так званими чистими відношеннями), як в західній традиції. А з другого, не применшується значення відношень через зведення їх виключно до прояву Лиць (православна традиція). Тобто, богослов'я спілкування не розчиняє Лиця у відношеннях та не редукує відношення до функції Лиць. Їхня кореляція здійснюється через поняття конституювання, що дозволяє розглядати субстанцію як автентичну

самокомунікативну реальність, не заперечуючи примату первинності Отця. З подальшою екстраполяцією на рівні міжособистісних та еклесіальних відношень.

Висновки. Принцип «субстанція-у-відношеннях» узагальнено можна сформулювати так: «Бути – значить бути субстанцією-у-відношеннях». Принцип «субстанція-у-відношеннях», не спростовуючи есенціальну основу особистості, так би мовити, унікальну Інакшість, її право «бути «у собі», не протиставляє її екзистенціальному – «перебувати у відношенні до інших» – таких самих унікальних субстанцій. У результаті відношень субстанція нічого не втрачає, тільки збагачує власне буття, змінюючись не субстанційно, а акцидентно, кристалізуючись як «динамічна самоідентичність». Відношення не пошкоджують субстанцію, навпаки, вони прояснюють її ідентичність, породжуючи наступні відношення. Значимість цього принципу для богослов'я спілкування показана на прикладі ідей Й. Зізіуласа, Вселенського Патріарха Варфоломія та Г. Завершинського. У Й. Зізіуласа принцип «субстанції у відношеннях» подається через парадигму «спілкування як модус відношення». Патріарх Варфоломій актуалізує стосунковий, більш феноменально та подієво насичений дискурс цього принципу. Діалогічний дискурс принципу «субстанція-у-відношеннях» розвинений у Георгія Завершинського. Важливо, що в нього принцип «субстанція-у-відношеннях» не тотожний католицькому принципу «чисті відношення», так як не «розчиняє» іпостась у відношеннях, пов'язуючи її суб'єктність не тільки з реляціями, а й з «незмінним у змінному», тим, що не піддаються трансформаціям навіть у реляціях буття. Обгрунтовано, що представники цього напрямку виходять з позиції, що спілкуватися означає відноситися один до одного та через це кристалізувати телос спілкування.

Список літератури:

1. Антоний Сурожский. Труды. Книга вторая / Митрополит Антоний Сурожский. – М.: Практика, 2012. – С. 866-869.
2. Антоний (Блум), митр. Сурожский. Внутреннее молчание / Антоний (Блум), митр. Сурожский. Пути христианской жизни. Беседы. – К.: Дух и Литера, 2001. – 272 с.
3. Вольф Мирослав По подобию Нашему. Церковь как образ Троицы / Мирослав Вольф. – Черкассы: Коллоквиум, 2012. – 424 с.
4. Вселенський Патріарх Варфоломій. Віч-на-віч із Тайною. Православне християнство у сучасному світі / Варфоломій, Вселенський Патріарх // Віч-на-віч із Тайною. Православне християнство у сучасному світі. – Пер. з англ. – К.: Дух і літера, 2011. – С. 67-350.
5. Давиденко О.В. Катехизис. Введение в догматическое богословие. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://azbyka.ru/otechnik/Oleg_Davydenkov/katehizis
6. Завершинский Гр. Богословие диалога: понятие отношений / Гр. Завершинский // Церковь и время. – 2009. – № 3(48). – С. 93-104.
7. Зізіулас Йоан Буття як спілкування. Дослідження особистісності і Церкви / Йоанн Зізіулас. – К.: Дух і літера, 2005. – 267 с.
8. Зізіулас Иоанн. Общение и инаковость. Новые очерки о личности и церкви / Иоанн Зізіулас. – М.: ББИ, 2012. – 407 с.
9. Калліст (Вейр). Передмова митрополита Калліста (Вейра)/ (Вейр) Калліст // Вселенський Патріарх Варфоломій. Віч-на-віч із Тайною. Православне християнство у сучасному світі. Пер. з англ. – К.: Дух і літера, 2011. – С. 19-40.
10. Норрис Кларк. Бути – означає бути субстанцією-у-відношенні / Кларк Н. // Досвід людської особи: Нариси з філософської антропології. – Львів: Свічадо, 2000. – С. 307- 331.
11. Чурсанов С.А. Лицом к лицу. Понятие личности в православном богословии XX века / С.А. Чурсанов. – М.: Изд-во ПСТГУ, 2009. – 264 с.
12. Patriarch Bartholomew. Cosmic Grace, Humble Prayer: The Ecological Vision of the Green Patriarch Bartholomew I / Bartholomew Patriarch. – Eerdmans Publishing Company, 2003. – 351 p.

Ищук Н.В.

Национальный медицинский университет имени А.А. Богомольца

«СУБСТАНЦИЯ-В-ОТНОШЕНИЯХ» КАК ОБЪЯСНИТЕЛЬНЫЙ ПРИНЦИП БОГОСЛОВИЯ ОБЩЕНИЯ

Аннотация

Исследовано принцип «субстанция-в-отношениях» как один из наиболее методологически важных принципов богословия общения. Уточняется теологический контекст использования терминов «субстанция» и «отношения». Обосновывается, что в результате отношений субстанция ничего не теряет, только насыщает собственное бытие, меняясь не субстанционально, а акцидентно, кристаллизируясь как «динамическая самоидентичность». Отношения не нарушают целостности субстанции, наоборот, они проясняют ее идентичность, порождая последующие отношения. Значимость этого принципа для богословия общения показана на примере идей И. Зизиуласа, Вселенского Патриарха Варфоломея и Г. Завершинского. Обосновано, что представители этого направления исходят из позиции, что общаться значит относиться друг к другу и через этого кристаллизовать телос общения.

Ключевые слова: субстанция (ипостась), отношения (реляции), богословие общения, встреча, диалог.

Ishchuk N.V.

A.A. Bogomoltsa National Medical University

«SUBSTANCE-IN-RELATIONS» AS THE EXPLANATORY PRINCIPLE OF THE THEOLOGY OF COMMUNICATION

Summary

The «substance-in-relations» principle is studied as one of the most methodologically important principles of theology of communication. The theological context of the use of the terms «substance» and «relations» is specified. It is substantiated that as a result of the relations, the substance does not lose anything, only saturates its own being, changing not substantively, but accidentally, crystallizing as «dynamical self-identity». Relations do not violate the integrity of the substance; on the contrary, they clarify its identity, giving rise to the following relations. The significance of this principle for the theology of communication is illustrated by the example of the ideas of I. Zizioulas, the Ecumenical Patriarch Bartholomew and G. Zavershinsky.

Keywords: substance (hypostasis), relations, theology of communication, meeting, dialogue.